Ismertetések – Reviews – Rezensionen – Katsauksia – Рецензии

Fred Karlsson: Suomen kielet 1917–2017
Lingsoft Oy, Turku 2017. 85 l.
ISBN 978-952-6640-91-4

Mindannyian tapasztaltuk, hogy 2017 különleges jelentőségű a finnek számára, hiszen világszerte egy egész éven át tartó programsorozattal tisztelegtek a száz éve kivívott függetlenség előtt. A megannyi rendezvény, sajtócikk, művészeti alkotás stb. közös célja nemcsak az volt, hogy a világ megismerje a függetlenség történetét és a hagyományos finn kultúrát, hanem belekóstoljon a mai, változó világunk által formált Finnországba is.

A *Suomi 100* projekt segítségével jöhetett létre Fred Karlsson professzor emeritus *Suomen kielet* [Finnország nyelvei] című műve is. Már a beharangozó is hirdeti, hogy a könyvet minél szélesebb réteg számára szánták, ugyanis a könyvet három nyelven, angolul, finnül és svédül is olvashatjuk. Emellett a 21. század követelményeinek megfelelően a világháló több csatornáján elérhető: letölthetjük e-könyvként, de olvashatjuk webes felületen és a Twitteren is.

Karlsson mindössze 85 oldalban világosan és közérthetően foglalja össze a függetlenedés korabeli nyelvi tájképet, s napjainkig megismerhetjük annak fejlődését. Nemcsak a finn nyelvre koncentrál, hanem megpróbálja a Finnországban jelentős tradícióval bíró nyelveket és azok változásait bemutatni; ízelítőt kapunk a svéd, a számi nyelvek (északi, inari, kolta), a jelnyelv (kitér mind a finn, mind a svéd verzióra), valamint a roma, tatár, jiddis, karjalai, orosz nyelv helyzetéről. Betekintést enged a napjainkban bevándorolt népek nyelveinek sokszínűségébe is.

A *Tervetuloa* [Köszöntő] utáni első fejezetben – *Tammikuussa 1917...* [1917 januárjában...] (12–13) – vázlatos áttekintést kapunk a finn függetlenedést megelőző politikai helyzetéről, az orosz–finn politikai kapcsolatokról (többek között a finn és orosz nyelv 1902-es hivatalos státuszáról, az 1905-ös nagysztrájkról, valamint az 1917-es orosz belpolitikai eseményekről és a függetlenség kikiáltásáról).

A következő fejezetben Finnország nyelvi tájképének körvonalairól olvashat az olvasó (*Suomen kielimaiseman suuret linjat 1917–2017,* 14–19). A finn és svéd nyelv közötti súrlódások egyik legfőbb forrása az volt, hogy a nemesi és polgári réteg nyelve a svéd, míg a papi és paraszti rétegé a finn volt. Ennek

az ellentétnek a feloldására többször tettek kísérletet. Ilyen volt például az 1919-es nyelvtörvény, ebben deklarálták, hogy a finn és a svéd az állam nyelve, vagy a státuszuk megerősítéseként létrejövő 1922-es nyelvtörvény. Ez kimondta a finn és svéd nyelvűek jogait, valamint megkövetelte, hogy a hivatalnokok mindkét nyelvet ismerjék. Ezek a súrlódások még a 20. század második felében sem szűntek meg. 1968-ban kötelezővé tették az általános iskolások számára egy idegen nyelv mellett a másik hivatalos nyelv tanulását is. A kötelező svéd tanulása ellen több fórumon tiltakoztak, és sokan napjainkban is rosszallóan tekintenek rá. Az ellentétes nézeteket a parlament sokáig visszautasította, de egy – éppen a parlament által elfogadott – kísérlet szerint 2018 augusztusában 2 200 iskolás próbálhat ki egy másik nyelvet a svéd helyett.

A fejezet második részében az 1980-as, 1990-es években bevándorláspártivá váló Finnország nyelvi helyzetéről olvashatunk. Ebben az időszakban a letelepedő menekültek miatt színessé vált az ország nyelvi tájképe. Először a 2000-ben hatályba lépő alaptörvényben rögzítették, hogy a finnen és svéden kívüli nyelvek beszélőinek jogukban áll fenntartani kultúrájukat és nyelvüket.

Az ezt követő tíz fejezetben Karlsson ismerteti a finnországi nyelvek helyzetét. A *Suomen kieli* [Finn nyelv] című fejezetben (21–27) bemutatja Finnország lakosságának számát, s a finn beszélők arányát. Megemlíti, hogy nemcsak Finnországban beszélik a finnt, hanem létezik svédországi finn is, valamint a finnek van két nyelvváltozata, a meänkieli és a kvén. Ezután felsorolja a jelentős 20. századi állomásokat a nyelv hivatalossá tételében. A fejezetből kiderül, hogy az 1960-as évekig a standard finn volt bevett az iskolákban, majd lassan előtérbe kerültek a különböző beszélt nyelvi változatok. Napjainkra egyfajta chatnyelv alakult ki, ebből a 22. oldalon ízelítőt is kapunk. Ezután olyan jelentős művekkel foglalkozik, mint például a *Nykysuomen sanakirja* vagy az *Iso Suomen Kielioppi*.

A *Ruotsin kieli* [Svéd nyelv] (28–33) című részben a szerző a finnországi svéd nyelv helyzetét mutatja be. A svéd nyelvnek ez a változata eltér a standard svédtől, s ennek is vannak különböző nyelvjárásai, pl. az ahvenanmaa-i nyelvjárás közelebb áll a svédországi svédhez, mint a svédek számára is nehezen érthető närpiöi nyelvjárás. Érdekes, ahogy a szerző részletesen kifejti, hogy a 2000-es években hogyan csökken a finnországi svéd nyelv használata. A beszélők számának csökkenése jogaiknak gyérülését is jelenti. 2009-ben az addigi 43 kétnyelvű településből 34 maradt kétnyelvű.

A számi nyelvek közül hármat beszélnek Finnországban, az északit, az inarit, illetve a koltát (*Pohjoissame, inarinsaame, koltansaame,* 34–41). Finnországban körülbelül 2 000 számi anyanyelvű él, s 2017-ben 26%-uk vallotta magát számi anyanyelvűnek. Mindhárom nyelvnek van irodalmi változata. A

szerző bemutatja a számik jogait is, 1992-től védik törvényben őket. Lehetőség van számi nyelven érettségizni is. Norvégia, Svédország és Finnország különböző egyezményekben próbálja biztosítani a számik jogait.

Ezt követően a könyv a finn és a finnországi svéd jelnyelvek helyzetét mutatja be (*Suomalainen viittomakieli ja suomalaisrutosalainen viittomakieli,* 42–47). A finnországi svéd jelnyelv külön jelnyelv, amely különbözik a finn és a svéd jelnyelvtől is. Ma megszűnőben lévő nyelvnek számít, mivel 1993-ban bezárták az egyetlen finnországi svéd jelnyelvet oktató intézményt. Az 1970-es évektől indultak meg a törekvések, hogy a jelnyelvet fogadják el természetes nyelvként. 1991-től lehet anyanyelvként tanulni az iskolában. 2015-ben iktatták törvénybe először a jelnyelv használatának lehetőségeit.

A *Romanikieli* (48–53) című részben a finnországi romák nyelvi helyzetéről olvashatunk. Nyelvük sok finn és svéd elemet vett át az idők folyamán. Manapság körülbelül 12 000 roma él Finnországban. A roma nyelvet már a 20. század elején elkezdték Finnországban kutatni. Néhány roma nyelvű szépirodalmi mű is megjelent, bár olvasóinak száma igen csekély.

A következő fejezet a több hullámban Finnországba érkezett tatárokról szól (*Tatarinkieli,* 54–57). Az első betelepülők a 19. században érkeztek, de az 1930-as és 1940-es években is települtek át. Karlsson szerint a tatárok jól beilleszkedtek a finn társadalomba. Nyelvükre hatással van a finn, ezt jól tükrözi, hogy a *b, d, g, z* fonémák zöngétlenedtek. A tatár nyelvű oktatást már 1920-ban elkezdték, s már 1925-től bőségesen jelentek meg tatár nyelvű szépirodalmi alkotások. A 2016-ban megjelent tatár–finn szótár a finnországi tatár szókincset is feldolgozza.

A következőkben a jiddis nyelv tájképét mutatja be a szerző (*Jiddišin kieli,* 58–61). A zsidók az orosz hadsereggel érkeztek Finnországba 1827 után, de 1858-ig nem településhettek le. Csak 1918-ban kaptak állampolgári jogokat. A jiddis nyelv ma kihalóban van Finnországban, mert a zsidók nagy részének svéd vagy finn az anyanyelve. 2016-ban egyetlen személy vallotta magát jiddis anyanyelvűnek Finnországban.

A *Karjalan kieli* (62–67) című részben az Oroszországban és Finnországban is jelen lévő karjalai nyelvvel ismerkedhet meg az olvasó. Erre a nyelvre nagy hatással van az orosz. A karjalai kihalóban lévő nyelv, beszélőinek száma a 20–21. században rohamosan csökken, mivel a gyerekek integrálódnak a többségi társadalomba. A finnországi karjalaiak nagyarányú fogyatkozása azzal magyarázható, hogy a háborúk alatt szétszéledtek az országban. A karjalai nyelvet finn jogszabályokban csak 2009-ben említették meg először. A karjalai irodalmi nyelv fennmaradására napjainkban igen nagy figyelmet fordíta-

nak; 2008-ban a Kelet-Finnországi Egyetemen karjalai tanszéket alapítottak, s használatát különböző karjalai nyelvű újságokkal próbálják fenntartani.

Az orosz nyelvről olvashatunk a következő fejezetben [*Venäjän kieli*] (68–73). Az első orosz telepesek a 19. században éreztek Finnországba a tatárokhoz és zsidókhoz hasonlóan vándorkereskedőként. Az 1917-es forradalom után Finnországba is éreztek orosz menekültek. A Szovjetunió és Finnország közötti egyezmények miatt Finnország nem fogadott be orosz menekülteket 1992-ig, csak igen kivételes esetben tértek el ettől. Napjainkban az oroszok száma egyre nő Finnországban, és ez a növekedő tendencia várható az elkövetkező évtizedekben is. Az orosz nyelv nem élvez különleges jogokat Finnországban, s nem is valószínű, hogy helyzete változni fog. (Helsinkiben, Espooban és Vantaa-ban olyan nagyszámú orosz nyelvű lakosság él, amely miatt ezekben a városokban a harmadik hivatalos nyelv lehetne.)

A *Vieraat kielet* [Idegen nyelvek] (74–77) című részbe kerül a többi idegen nyelv. Ezek száma az 1990-es évektől növekszik, s a 2015-ös év nagy bevándorláshullámának köszönhetően rohamosan nő. Jól mutatják ezt a 74. és 75. oldalon feltüntetett statisztikák és grafikon, miszerint Finnország 5. legnagyobb nyelve az arab, 6. a szomáli (1. a finn, 2. a svéd, 3. az orosz, 4. az észt). 2011-ben a Honi Nyelvek Kutatóintézete (Kotimaisten kielten tutkimuskeskus) egyik nagyszabású projektje volt, hogy olyan szótárakat alkosson, amelyek segítenek a bevándorlók integrálódásában. 2017-ben adták ki például a szomáli–finn szótárt.

Ezt követően a *Suomen 500 kieltä* [Finnország 500 nyelve] című fejezetben (78–79) azt vizsgálja a szerző, hogy összesen hány nyelv van jelen az országban. Karlsson szerint Finnországban körülbelül félezer nyelvet beszélnek, de ebből 140-et mindössze csak egy-egy személy vallott magáénak. Az utolsó két fejezetben a 2016. október 20-án első ízben összegyűlt különböző nyelvi csoportok fórumának célkitűzéseit mutatta be. A nyelvi csoportok képviselőinek lehetőségük volt a kormány tagjaival diskurzust folytatni a helyzetükről és jogaikról *(Ensimmäiset kieliasiain neuvottelupäivät 20. lokakuuta 2016)* (80–83). Karlsson itt ismerteti az ezen a tanácskozáson részt vevő Marina Lindellin által készített *Nyelvi barométer 2004–2016* eredményeit (*Kielibarometri 2016,* 84–85).

Karlsson műve mindenképpen érdekes lehet a Finnország nyelvei iránt érdeklődő laikusok számára is, hiszen röviden, tömören, de annál sokszínűbben próbálja bemutatni Finnország különböző nyelveit. Figyelemre méltóak a könyvben szereplő képek és grafikonok, ezek kiválóan szemléltetik a különböző nyelvi csoportok méretét. A 14. oldalon betekintést nyerhetünk egy nem mindennapi okiratba, a függetlenségi nyilatkozatba is. A kíváncsi olvasó fi-

gyelmesen böngészheti a jelnyelvi kézjeleket a 45–46. oldalon. A webes verziót tovább színesíti, hogy a különböző nyelveket, nyelvjárásokat lehetőségünk van egy-egy hangfájl formájában meghallgatni. Így például a 20. oldalon a kvént, vagy a 28–31. oldalakon a finnországi svéd különböző nyelvjárásait.

BUZGÓ ANITA